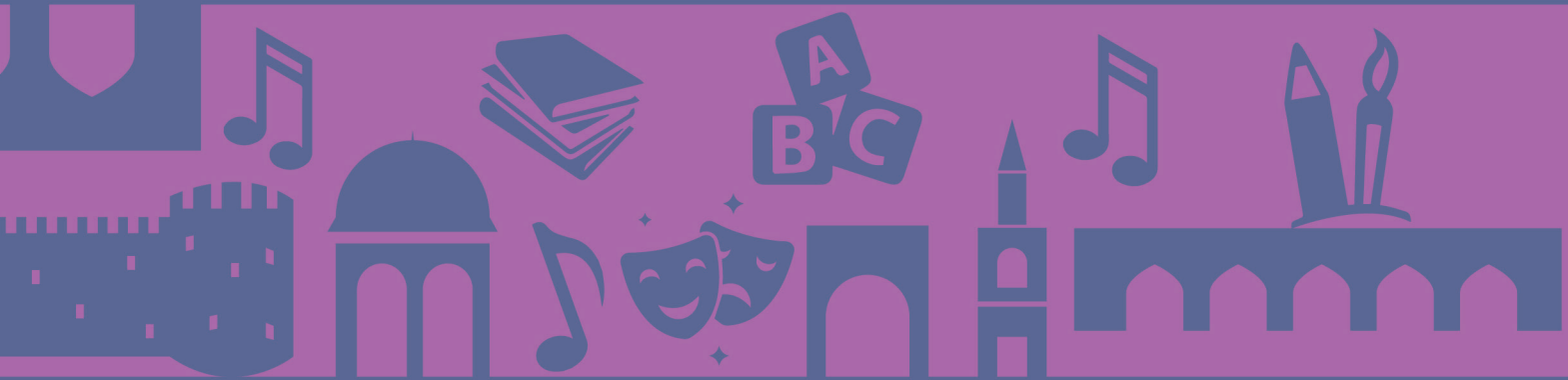


KOMELEYA BERÎ HER TİŞTÎ ZAROK  
ÖNCE ÇOCUKLAR DERNEĞİ



CHILDREN FIRST ASSOCIATION

# 2024 - 2026 ÇALIŞMA PROGRAMI



DİYARBAKIR



KOMELEYA BERÎ HER TIŞTÎ ZAROK  
ÖNCE ÇOCUKLAR DERNEĞİ



CHILDREN FIRST ASSOCIATION

**Adres:** Diclekent Mah. 251. Sokak. No:29, Kayapınar,  
Diyarbakır Tel: (+90) 536 451 85 21

**E-posta:** info@oncecocuklar.org.tr

**Kuruluş Tarihi:** 2017

**Yönetim Kurulu:**

Meryem Özdemir Ok  
Gökhan Türkoğlu  
Mukaddes Alataş  
Bermal Dijle Sert  
Faruk Korkmaz  
Ecehan Balta  
Tuğba Can

**Kurucular:**

Rauf Çiçek  
Nejdet İpekyüz  
Dilek Demiral  
Derya Bozarıslan  
Firuze Engin

## İÇİNDEKİLER

**Çalışma Hikayemiz / 4**

**Giriş / 6**

**Yürüttüğümüz Projeler / 9**

**2024-2026 Çalışma Programımız / 20**

**Öncelikli Çalışma Temalarımız / 34**

**Eğitim / 35**

**Sağlık / 37**

**İstihdam / 39**

**Çocuk Koruma / 41**

**Kültür-Sanata Erişim / 42**

**Engellilik / 43**

**Çocukların Katılım Hakkı / 44**

**Kesen Konular / 45**

**2024-2026 Çalışma Programı Matrisi / 46**

**Yararlanılan Kaynaklar / 48**

### Çalışma hikayemiz...

Önce Çocuklar Derneği, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni referansla, çocukların psiko-sosyal gelişimi, kültürel-sanatsal gelişimi, dilsel, zihinsel ve fiziksel gelişimine yönelik çalışmalar yapmakla birlikte, çocukları, gelişen teknoloji ve bilim çağına hazırlama odaklı teknik/bilimsel atölyeler, seminerler düzenlemenin yanı sıra, çocuk işçiliği ile mücadele, göçmen ve mülteci konumundaki çocuklar yararına çalışmalar yürütmek, çocuk hak ihlallerine yönelik izleme ve değerlendirme yapmak amacıyla 2017 yılında kuruldu.

Bunlara ek olarak çocukların daha iyi bakım koşullarına ulaşmasına yönelik politikalar geliştirmek ve politika geliştirilmesini desteklemek ve bu konularda faaliyetleri olan kişiler ve kuruluşlarla ortaklaşmak veya destek vermek amacı ile başta kültür-sanat alanında olmak üzere çeşitli tema ve konularda içerikler ve projeler geliştirerek, çocukların katılımı ve öncülüğünde üretimler yapmayı, bu üretimleri görsel medya platformları aracılığı ile olabildiğince çok çocuğa ulaştırmayı hedeflemektedir.

Dernek olarak bu amaç ve hedefler doğrultusunda, tespit ettiğimiz ihtiyaçları geniş kitlelere ulaştırabilmek ve uygulayabilmek adına 2024-2026 yılları arasını kapsayan bu çalışma programını oluşturduk.

### Önce Çocuklar Derneği 2024 - 2026 Çalışma Programı





## GİRİŞ

Dünyada 2 milyar 850 milyon çocuk yaşıyor. Türkiye’de ise 22 milyon 600 bin. Peki, çocuk ne demek? Çocuğun tanımını yapmak hem çok kolay hem de çok zor. 193 ülke ile birlikte Türkiye’nin de imzacısı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaş altı tüm bireyleri çocuk olarak kabul ediyor. Bu betimleyici bir yaklaşım. Ama arka planda hep çocuklara “tamamlanmamış / eksik birey - yurttaş”, “yetişkin olmayan birey” olarak davranıldığına tanık oluyoruz. Eğitilmeye, disipline edilmeye odaklanılmış bu kişilerin, ne yaşamları, ne hakları, ne dilleri tanınıyor.

Çocuklar, en az yetişkinler kadar heterojen bir topluluktur. Yaşları, cinsiyetleri, etnik kökenleri, doğdukları yer, yurttaşlık statüleri, engellilik durumları, anadilleri, anne-babalarının sosyal statüleri vb gibi nedenlerle en az yetişkinler kadar ayrımcılığa uğrarlar. Diğer yandan, yetişkinlerden farklı olarak çocuklara uğradıkları ayrımcılığa itiraz etme hakkı tanınmaz; onlar tabî ve pasif özneler olarak konumlandırılırlar. Derneğimizin de içinde bulunduğu “çocuk çalışmaları” evreni, çocukların bir de pasif özneler olarak uğradığı ayrımcılığın katlanmasına karşı ses çıkarmak, çocukların hakları olduğunu hatırlatmak ve bu hakları kullanmaları için uygun zeminler yaratmak için çalışıyor.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların vazgeçilmez dört hakkı olduğunun altı çiziliyor:

Çocuklara yönelik ayrımcılık yapmamak

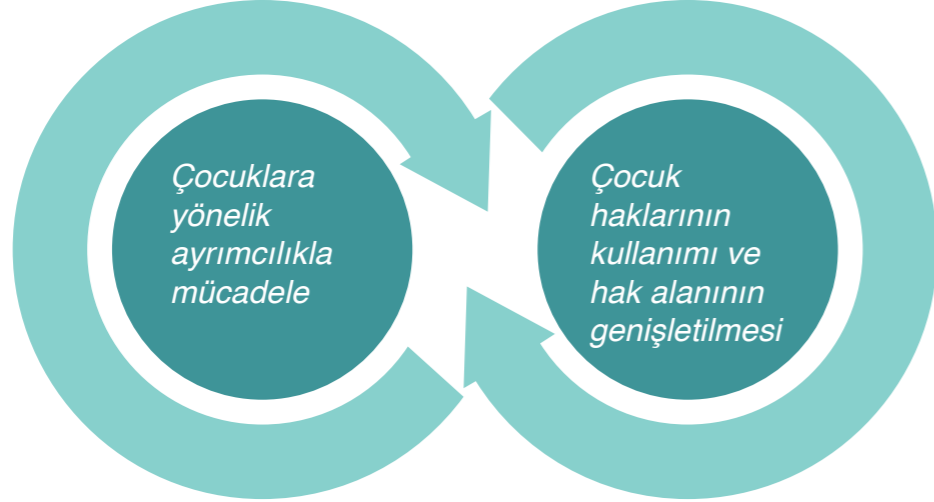
Önce çocuğun yararını düşünmek

Tüm çocukların yaşama ve gelişim hakkını gözetmek

Tüm çocukların görüş bildirme ve katılım hakkını gözetmek

Ülkemizde, özellikle de bölgemizde çocukların bu temel haklardan mahrum olduğunu herhangi bir istatistiğe dahi gerek duymadan ileri sürebiliyoruz. İşte Derneğimiz, başta Diyarbakır olmak üzere yaşadığımız coğrafyadan hareketle, tüm ülke ve dünyada çocuk haklarının kullanılması ve genişletilmesi mücadelesinde kendisini konumlandırıyor.

Derneğimiz, çocuk alanında iki temel eksen olduğu düşüncesinden hareket ediyor: Bu açıdan, kendisini **sadece savunmacı değil aynı zamanda savunucu** bir yapılanma olarak görüyor. Çocuk haklarının çiğnenmesine karşı mücadele ile çocuk haklarının kullanılması ve genişletilmesi için mücadeleyi birbirinden kopmaz, iç içe iki alan olarak tanımlıyor. Yukarıda tartışılan çerçeve içinde, Derneğimizin genel hedefi; çocukların psiko-sosyal gelişimi, kültür- sanat alanında eğitilmesi ve gelişiminin desteklenmesi, dilsel, zihinsel ve fiziksel gelişimine yönelik çalışmalar yapmak; çocukları, gelişen teknoloji ve bilim çağına hazırlama odaklı teknik/bilimsel atölyeler, eğitimler düzenlemenin yanı sıra, çocuk işçiliği ile mücadele, göçmen ve mülteci konumundaki çocuklar yararına çalışmalar yürütmek ve bu konularda faaliyetleri olan kişiler ve kuruluşlarla işbirlikleri kurmak veya destek vermektir. Derneğin bugüne kadar yürüttüğü belli başlı proje ve çalışmalar, yapısı hakkında da önemli bir fikir vermektedir:



10

# Masallar kardeşlerdir

## 2018



Goethe Institut'un desteğiyle Önce Çocuklar Derneği öncülüğünde gerçekleştirilen "Masallar Kardeşlerdir" projesi kapsamında Arap, Kürt ve Ermeni toplumlarına ait masallar derlenerek, bu toplumların kullandığı 3 dilin yanı sıra İngilizce ve Türkçe'ye çevrilmiştir. Dublajları yapıp dijital ortamda oluşturulan masallar, Çok Sesli Masal Kütüphanesi'nde çocuklar ve çocukluk hayallerinden vazgeçmeyen tüm büyüklerin ilgisine sunulmuştur. Kültürel çeşitliliği desteklemek ve kültürel mirası koruyarak gelecek nesillere aktarmak hedefiyle hayata geçirilen proje kapsamında **Amed Şehir Tiyatrosu, Rengarenk Umutlar Derneği ve Hayata Destek Derneği**'nde düzenlenen çok dilli üç masal anlatma etkinliğinde farklı dilleri bilen çocuklar bir araya gelmiştir.

11

# ÇOCUK MÜZİKALİ PİRÊ Û ROVÎ 2019



Diyarbakır'da 15 çocuğun ve 2 kolaylaştırıcının katılımı ile 10 gün süren ve 10 ayrı masalın canlandırma yöntemiyle anlatıldığı masal atölyesi gerçekleştirdik. Atölye sonunda, bir yaşlı nine ve tilkinin hikayesini konu alan ve çocukların işbirliğinde seçilen Pîrê û Rovî masalı Amed Şehir Tiyatrosu oyuncularını ve Ma Music Center müzisyenlerinin katılımıyla yoğun provalar sonucunda sahnelendi.

Müzikal, Kurmancî ve Kirmanckî olmak üzere Kürtçenin iki lehçesinde aynı anda hazırlanarak, 9 Haziran 2019 tarihinde hem Kurmancî hem de Kirmanckî ile Sur Çocuk Festivali'nde izleyicilerle ilk defa buluştu. Müzikal, Diyarbakır ve Batman merkezinde ve köylerde 19 gösterimi Kurmancî, 3 gösterimi Kirmanckî olmak üzere toplam 22 gösterim yaptı.



12

# SUR ÇOCUK FESTİVALİ 2019



Önce Çocuklar Derneği öncülüğünde Lotus, ÇocukÇA, Ekoloji Derneği, DSM, MedDER, Laleş Sanat Evi, Amidart Kültür Sanat Topluluğu, Anadolu Kültür, ZimZim, ICC, Ortadoğu Sinema Derneği, Diyarbakır Ticaret Odası, Ma Music Center, Amed Şehir Tiyatrosu, Zarok Tv, Diyarbakır Sur Belediyesi ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin de dahil olduğu 5 gün süren Sur Çocuk Festivali'nde sanat, edebiyat, doğa, bilim gibi başlıklarda üretimler ve sergiler gerçekleştirdik. Sur Çocuk Festivali 5 günlük programıyla, yaklaşık 5 bin çocuk, 15 bin yetişkin ve onlarca sivil toplum örgütüne ev sahipliği yapmıştır.



13



# Küçük Çılgınlık Dijital Müze Projesi 2019 - 2020



Fransa'daki 12 önemli müze ve kurumda bulunan 250 başyapıtı dev ekranda görme ve tabletler üzerinde inceleme olanağı sağlayan "Micro-Folie" dijital müze projesi, Fransız Büyükelçiliği finansmanı ile Diyarbakır'daki çocuklarla buluşturuldu. Çocuklar bahse konu sanal müze ile farklı coğrafyalar, farklı kültürler ve ürünler ile tanışma fırsatı yakalarken aynı zamanda mevcut çağın doğal bir sonucu olan "dijitalleşme" sürecine ilişkin de deneyim kazanma fırsatı yakaladı. Yaklaşık 2000 çocuğun geçtiği dijital müzeler sayesinde modern dünyanın temel bir çıktısı olan teknoloji ve dijitalleşme, yeni medya araçları ile yakından temas etme fırsatına erişildi.

14

# Seyyar Müzik Okulu 2021



"Seyyar Müzik Okulu" geleneksel müzik aletlerinin kültürel değerine dikkat çekerek topluma geri kazandırılması üzerine çalışırken, Diyarbakır'ın çevre köylerinde 14 çocuk ve genci bölgenin geleneksel müzik enstrümanları ile buluşturduk. Bu çalışmamızla özellikle müzik aleti üretimine ve enstrüman eğitimine odaklandık. Müzik eğitimi alma konusunda kısıtlı imkanları olan kişilere açılan "Seyyar Müzik Okulu" bölgenin kültür ürünlerinin devamlılığına da katkı sağladı. Bu okul projesine katılan birçok çocuk sonrasında da aktif müzikal çalışmalar yürütmektedir.

15

# Animasyon Dünyasına Yölcülük - 2022



Culture Civic ve Avrupa Birliği işbirliği ile hayata geçirdiğimiz bu projede sosyokültürel ve ekonomik açıdan dezavantajlı olan 7-15 yaş arası 15 çocuğa 1 yıl süreyle “Çizgilerle Canlandırma, Karakter Yaratma”, “Kamera Kullanım Teknikleri”, “Senaryo Yazma”, “2D ve 3D Animasyon” gibi başlıklarda ifade özgürlüğü, İnsan Hakları ve Çocuk Hakları felsefesine dayalı atölyeler gerçekleştirdik. Proje çıktılarının yer aldığı yıl sonu etkinliğinde çocuk alanında çalışan kurumların katılım sağladığı bir sergi düzenlendi.

# Dünyadan Kürtçe Sesler 2022



İsviçre Büyükelçiliği'nin katkılarıyla Aram yayınlarının Kürt Edebiyatına kazandırdığı (Tom Sawyer, Pollyanna, Robin Hood, Monte Kristo Kontu (Konte Monte Kristo), Gulliver'in Gezileri (Ger ü Geştên Gullivero) Pinokyo, Oliver Twist, Küçük Kemancı (Kemanjenê Piçûk), Küçük Kara Balık (Masîreşkê Biçûk), Seksen Günde Devriâlem gibi (Gera Li Dor Dinyayê Di 80 Rojan De) 10 adet Dünya Çocuk Klasiği görselleştirilip seslendirilerek yayıma hazır hale getirildi. Kürtçenin Kurmanci lehçesinde seslendirmesi yapılan eserlerin, Önce Çocuklar Derneği'nin dijital medya hesapları ile Zarok TV üzerinden daha geniş kitlelere erişimi sağlandı.



# Yarınlara daha haklı 2022 - 2023

Türkiye İnsan Hakları Vakfı aracılığı ile başladığımız projede Yerel STK ve kurumlarla tespitini yaptığımız, sosyokültürel ve ekonomik açıdan dezavantajlı olan toplam 120 çocukla (6-17 yaş arası) birlikte Karikatür, Felsefe, Tiyatro, Fotoğrafçılık, Animasyon gibi başlıklarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Çocuk Haklarını merkeze alan atölyeler, geziler ve sergiler düzenledik. Çocukların öncülüğünde toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgulayan bir tiyatro oyunu hazırladık. Bunun yanı sıra Diyarbakır'da çocukların kültürel haklarının izlenmesi ve anadil hak ihlallerine dair bir saha araştırması gerçekleştirdik. Gerçekleştirilen saha araştırmasının verileri "Anadil Hakkı İzleme ve Raporlama" ve "Çocukların Kültürel Haklarına Erişiminin İzlenmesi ve Raporlanması" adıyla kamuoyunun erişimine açıldı.

# Sivil Toplum Destek Vakfı Acil Yardım Fonu 2023

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen deprem, ülkenin birçok şehrinde yıkıcı etkilere sebep olmuştur. Derneğimiz doğal afet sonrası yaptığı fizibilite çalışmaları neticesinde depremden etkilenen Diyarbakır başta olmak üzere birçok şehre yardım göndermek, acil ihtiyaçları karşılamayı sağlayabilme noktasında harekete geçmiştir. Bu bağlamda Sivil Toplum Destek Vakfı'nın çağrıya çıktığı Acil Yardım Fonu ile başta çocukların ve kadınların öncelikli ihtiyaçlarına yönelik yardım kolileri hazırlamış ve bölgeye ulaştırılmasını sağlamıştır. İçerisinde mama, bebek bezi, biberon, mevsimine uygun giysi gibi öncelikli ihtiyaçların olduğu paketler Adıyaman iline STDV işbirliği ile ulaştırılmıştır.

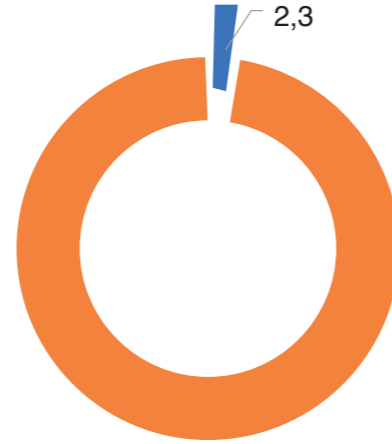


# Adıyaman Merkezli Çocuk Hak İhlalleri İzleme ve Raporlama 2023

Sivil Düşün ve Avrupa Birliği işbirliği ile Dernek çalışma alanlarımızın ana başlıklarını oluşturan "Eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve oyun" temaları doğrudan hakların güvencesi ve teminatına hizmet etmektedir. Bizler dernek olarak bu çalışma ile öncelikle Adıyaman ilinde depremde sonra meydana gelen ihlalleri sistematik olarak belirlemek, ilgili STK ve kamu kurumlarına ihlalleri gidermeleri noktasında yardımcı olacak yol haritaları sunabilmeyi hedefledik. Yaptığımız çalışmanın çıktıları sayesinde seçim gündemiyle iyice sikişen deprem felaketinin neden olduğu sosyal yıkıma dikkat çekmek istedik. Sosyo Politik Saha araştırmaları merkezi aracılığı ile yürüttüğümüz çalışmada Adıyaman'da çocukların uğradığı eğitim, sağlık, barınma, beslenme vb. hak ihlallerine dikkat çektik. Araştırma çalışması sonrası hazırladığımız raporu dijital platformlar ve dijital medya aracılığı ile kamuoyu ile paylaştık. Oluşturduğumuz videografikleri sosyal medya mecralarında paylaşarak raporun daha çok kişiye ulaşmasını sağladık.

20

DEPREM SONRASI PSİKO-SOSYAL DESTEK ALMA İMKANINIZ OLDU MU ? (%)



■ Evet ■ Hayır

# Haklara Destek Programı

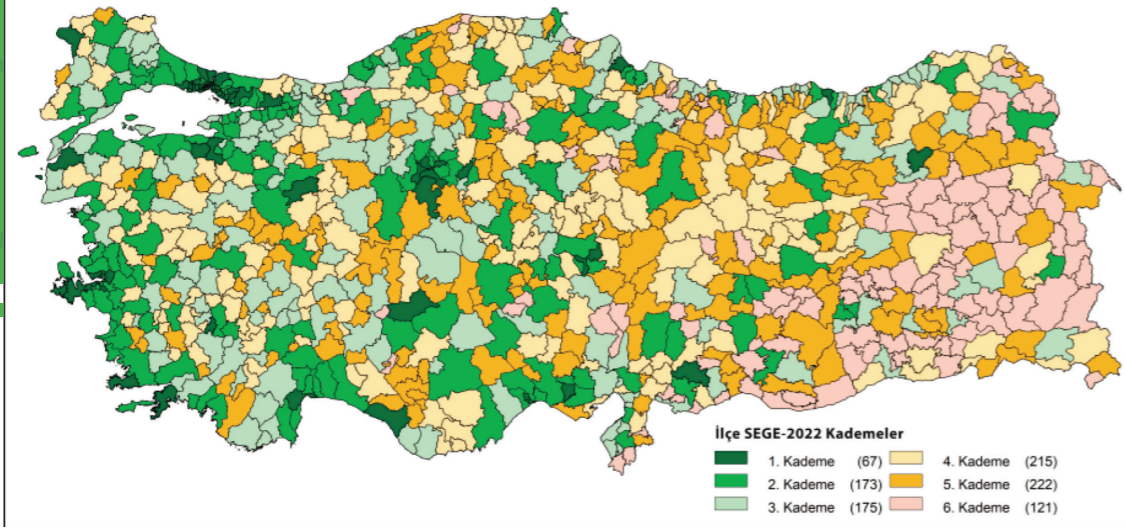


Hakikat Adalet Hafıza Merkezi'nden aldığımız Kurumsal Kapasite Geliştirme desteği ile küçük bir mekanda kısıtlı imkanlarla çalışmalarımızı sürdürdüğümüz dernek binamızı daha büyük, donanımlı, bahçeli ve çocukların sürekli gidip gelebileceği bir mekana taşıma imkanı bulduk. Bu sayede derneğimizi çocuklar için bir yaşam merkezi haline getirdik. Derneğimizin çalışmalarının sürdürülebilirlik kapasitesinin artmasını sağladık. Proje kapsamında 1 proje koordinatörü istihdam etme imkanı kazandık. Mekan, ekip ve ekipman sorunlarımızın çözümü ile kendi ayakları üstünde durabilen, hedefleri doğrultusunda daha kurumsal bir sivil toplum kuruluşu olmamızın önü açılmış oldu. Kurumsal hibe katkısı ile daha çok çocuğa anadilinde sosyal, kültürel ve hak merkezli ulaşmamızın önü açıldı. Haklara Destek Programı kapsamında devam eden kurumsal kapasite geliştirme desteği 2024 yılı bitiminde sonlanacaktır.

21



# Çocuk Hak İhlalleri ve Sosyo-ekonomik Gelişmişlik İlişkisi Paraleldir



Kaynak: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2022.

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün en güncel araştırmaları olan, 2017 "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" ve 2022 "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" Diyarbakır ve bölge illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından yoğun bir biçimde 5. ve 6. Kademe gelişmişlik düzeyinde kaldığını göstermektedir. Diyarbakır'daki 17 ilçenin 13'ü 5. ve 6. kademe gelişmişlik düzeyinde bulunmaktadır. Diyarbakır nüfusunun büyük bir çoğunluğunun sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından oldukça dezavantajlı olduğu görülmektedir. Bu da çocukların özellikle eğitim haklarının ihlali ve çocuk işçilik başta olmak üzere hak kayıplarına zemin oluşturmaktadır.

| İlçe Adı         | Genel Sıralama | İl İçindeki Sıralama | Skor   | Kademe |
|------------------|----------------|----------------------|--------|--------|
| <b>Kayapınar</b> | 150            | 1                    | 0,857  | 2      |
| <b>Yenişehir</b> | 227            | 2                    | 0,466  | 2      |
| <b>Sur</b>       | 296            | 3                    | 0,124  | 3      |
| <b>Bağlar</b>    | 337            | 4                    | 0,017  | 3      |
| <b>Ergani</b>    | 690            | 5                    | -0,572 | 5      |
| <b>Bismil</b>    | 796            | 6                    | -0,727 | 5      |
| <b>Silvan</b>    | 852            | 7                    | -0,824 | 5      |
| <b>Çermik</b>    | 879            | 8                    | -0,887 | 6      |
| <b>Lice</b>      | 917            | 9                    | -1,022 | 6      |
| <b>Çüngüş</b>    | 930            | 10                   | -1,092 | 6      |
| <b>Kulp</b>      | 935            | 11                   | -1,102 | 6      |
| <b>Dicle</b>     | 941            | 12                   | -1,122 | 6      |
| <b>Kocaköy</b>   | 945            | 13                   | -1,131 | 6      |
| <b>Eğil</b>      | 951            | 14                   | -1,166 | 6      |
| <b>Çınar</b>     | 962            | 15                   | -1,256 | 6      |
| <b>Hani</b>      | 965            | 16                   | -1,267 | 6      |
| <b>Hazro</b>     | 970            | 17                   | -1,285 | 6      |

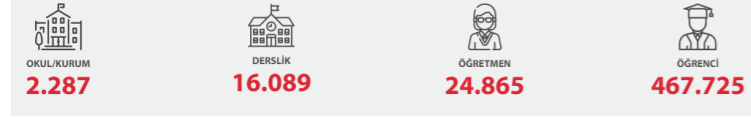
Kaynak: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2022



# Eğitim Durumu

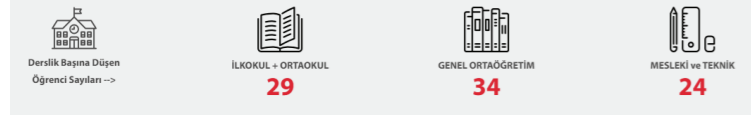
2023 yılı itibariyle Diyarbakır'daki 2.285 okulda, 15.554 derslik bulunmaktadır. Bu okullarda 24.726 öğretmen, 478.483 öğrenci ile örgün eğitimi sürdürmektedir.

## Diyarbakır ili okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları



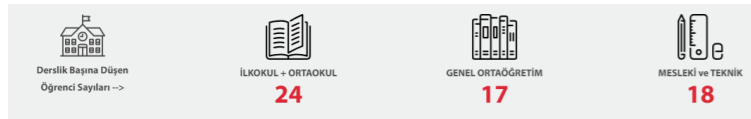
Kaynak: <http://diyarbakir.meb.gov.tr>

Aynı kaynakta verilen bilgilere göre derslik başına düşen öğrenci sayısı ilkokul ve ortaokul düzeyinde 31 iken, genel ortaöğretimde 38, mesleki ve teknik okullarda ise 24'tür. Diyarbakır'daki derslik başına düşen öğrenci sayılarının ne anlama geldiğini anlamak için Ankara'daki aynı verilere bakmak yararlı olacaktır. Ankara'da derslik başına düşen öğrenci sayısı ilkokul ve ortaokul düzeyinde 24 iken, genel ortaöğretimde 17, mesleki ve teknik okullarda ise 18'dir.



Kaynak: <http://diyarbakir.meb.gov.tr>

## Ankara İli Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı



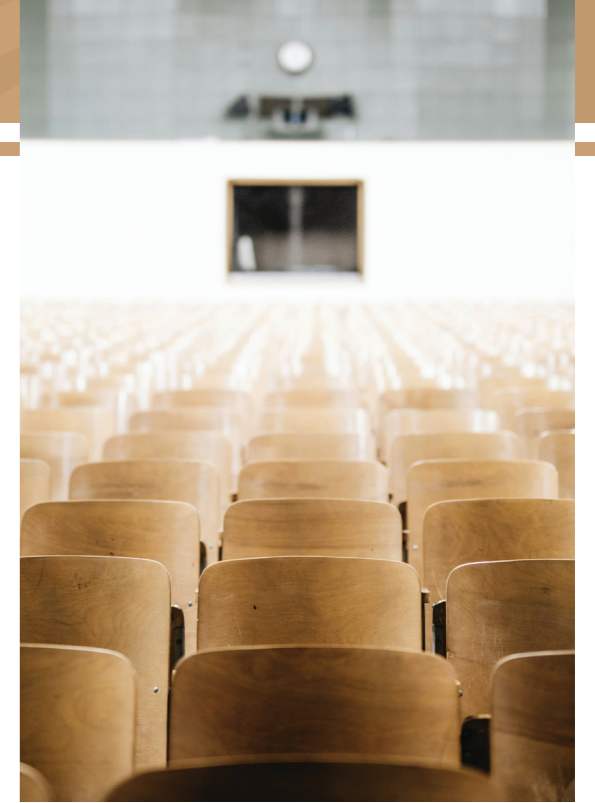
Kaynak: <https://ankara.meb.gov.tr>

Bu sayılar Diyarbakır'da çocukların kalabalık sınıflarda eğitim hayatlarına devam ettiğini göstermektedir. Dikkate alınması gereken bir diğer husus da bu sayılara özel okulların da dahil olmasıdır. Eğer sadece devlet okullarını baz alırsak daha kötümser bir tabloyla karşılaşmamız kaçınılmazdır.

26

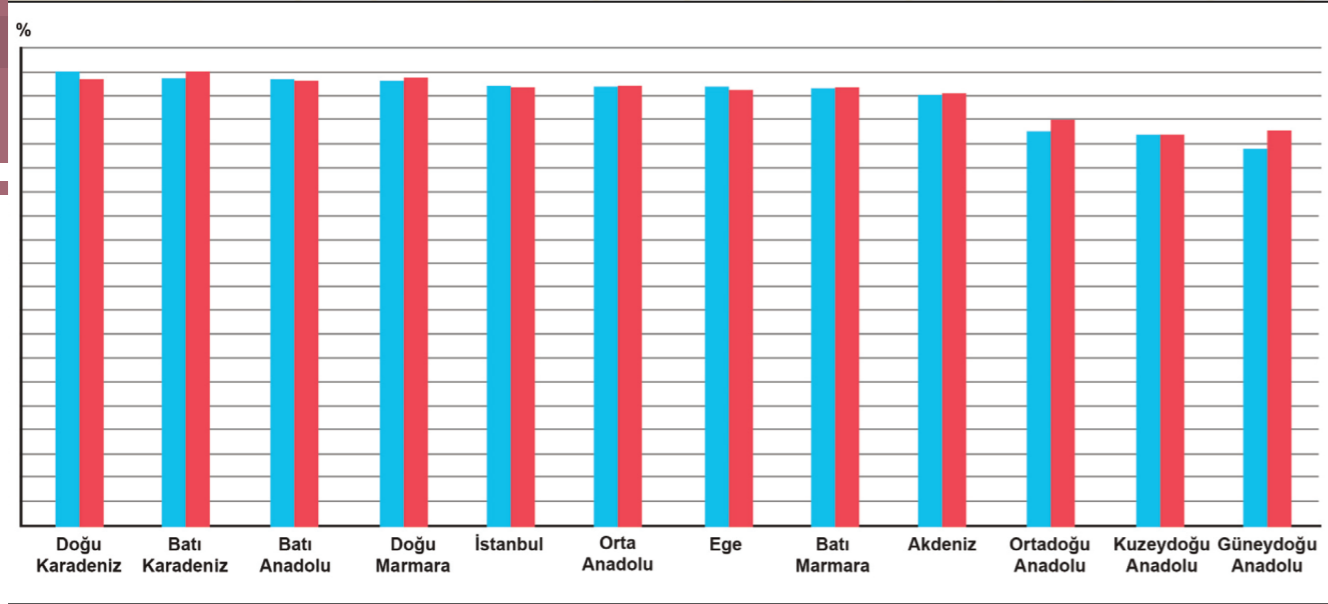
# Okullaşma Oranı ve Eğitimde Devamlılık Düşüktür

Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2012 / 2022" ismiyle yayınladığı raporda Türkiye geneli ve illere göre okullaşma oranları açıklanmıştır. Bu verilere göre Diyarbakır'da okullaşma oranı; 3-5 yaş için 44,7, 4-5 yaş için 58,7, 5 yaş için 94,00, ilkokul çağı için 97,86, ortaokul çağı için 96,42, ilköğretim çağı için 98,4 ve ortaöğretim çağı için 81,46 olarak açıklanmıştır. Bu verilerin birçoğu Türkiye ortalamasına yakın seyrederken en dikkat çekici değer ortaöğretim çağı okullaşma oranında görülmektedir. Türkiye geneli ortaöğretim çağı okullaşma oranı Türkiye genelinde 89,68 iken bu oran Diyarbakır'da 81,46'ya düşmektedir. Bu oran Çanakkale ilinde 93,38'dir. Bu veri bizlere Diyarbakır'da liseye geçişte okul dışı kalan çocukların kayda değer bir nüfus oluşturduğunu göstermektedir. Bölgeler bazında incelediğimizde de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin okullaşma oranında Türkiye geneline göre düşük oranlara sahip olduğu görülmektedir.



27

## Ortaöğretimde Cinsiyet ve Bölgeler Ayrımında Net Okullaşma Oranları



Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2012/22 Grafik: www.egitimreformugirisimi.org

## Çocuk işçi sayısı bilinmemektedir

Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu istatistiklere, kayıtlı olmasına rağmen okula çeşitli sebeplerle devam etmeyen/edemeyen çocukları dahil etmediği düşünüldüğünde Diyarbakır ve Bölge için ortaöğretim çağı okullaşma oranının çok daha düşük seviyelerde olduğu belirlenebilir. Diyarbakır'ın sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve diğer sosyolojik gözlemler/araştırmalar bağlamında düşünüldüğünde ortaöğretim çağında okula devam etmeyen bu nüfusun düşük ücretlerle ve çoğunlukla güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kaldığını bilmekteyiz.

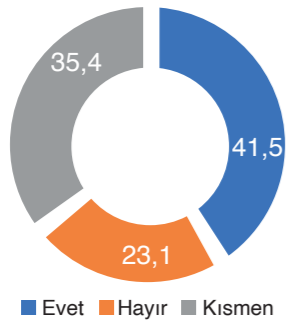
Diğer yandan, son dönemlerde 8. sınıftan mezun olduktan sonra öğrencilerin önemli bir çoğunluğu eğitimlerine açık öğretim liselerinde devam etmektedirler. Bu öğrenciler açık öğretime kayıt yaptırdıktan sonra çalışma hayatına katılmak zorunda kalmaktadırlar. Bununla beraber öğrencilerin kayda değer bir diğer bölümü Mesleki Eğitim Merkezleri'ne ya da mesleki ve teknik liselere kayıt yaptırmaktadır. Bütün bu veriler bir araya getirildiğinde Diyarbakır'da özellikle ortaöğretim çağında eğitim yaşamından doğrudan ya da dolaylı olarak uzaklaşan, ucuz işgücü olarak çalışma yaşamına girmek zorunda kalan önemli bir çocuk nüfusunun olduğu görülmektedir.

# Anadilde eğitim hakkı kullanılmamaktadır

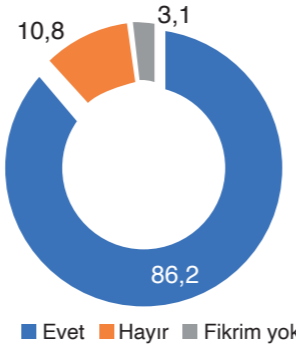
Diyarbakır ve bölgedeki eğitim sürecini incelerken üzerinde durulması gereken en önemli konu ana- dilde eğitim meselesidir. Anadilinde eğitim göremeyen çocukların akademik ve sosyal becerileri sayı- sız araştırmanın konusu olmuş ve herkesin uzlaştığı bir belirleme olarak anadilinde eğitim görememenin çocuklar için ciddi bir dezavantaj olduğu ortaya konmuştur. Türkiye’de çocukların anadillerinde kesin- tisiz ve sistemli bir eğitim alması halihazırda mümkün değildir. Bu durum Diyarbakır’da ve tabii ki bütün ülkede çocuklar için onların hem gündelik yaşamı, psikolojik ve sosyal durumları için hem de gelecekleri için büyük bir dezavantaj olarak kalmaya devam etmektedir.

Şu anda Milli Eğitim bünyesindeki okullarda seçmeli ders olarak Kürtçe (Kurmancî ve Zazakî) dersi ol- makla beraber ancak bu seçmeli ders sistemi bile olması gerektiği gibi işletilmemektedir. Seçmeli ders sisteminin, öğretmen atamalarının gerektiği gibi yürütülmemesine rağmen dönemin Millî Eğitim Bakanı Mahmut Özer’in meclisteki bir soru önergesine karşılık verdiği cevabından 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında 20.265 öğrencinin Kurmancî ve Zazakî derslerini seçtiği görülmektedir. Derneğimizin “Yarınlara Daha Haklı” projesi kapsamında yürüttüğü “Anadil Hakkı İzleme ve Raporlama Çalışması” adlı araştırma- da görüşülen kişilerin %76,9’unun kısmen ya da tamamen anne ve babasıyla Kürtçe konuştuğu saptan- mıştır. Aynı araştırmada “Anadilinizi öğrenmek ve/veya daha iyi konuşmak istiyor musunuz?” sorusuna %86,2 oranında “Evet” yanıtı verilmiştir. Bu araştırmada konuşma ve anlama bakımından anadillerini az ya da çok bilenlerin oranı % 90'lara ulaşırken aynı kişilerin okuma ve yazma bakımından anadillerini bilme oranı % 15-20'lerde kalmıştır.

ANNE/BABANIZLA ANADİLİNİZİ KONUŞUYOR MUSUNUZ? (%)

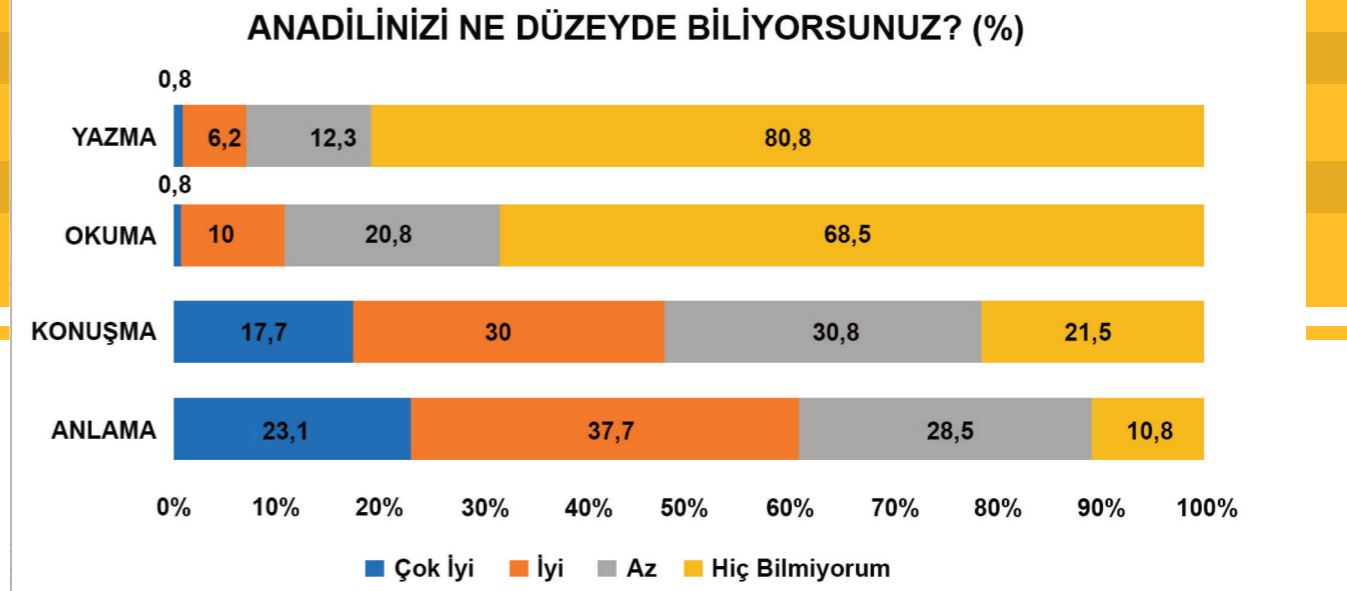


ANADİLİNİZİ ÖĞRENMEK/ DAHA İYİ KONUŞMAK İSTİYOR MUSUNUZ? (%)



30

# Anadilinizi ne düzeyde biliyorsunuz?



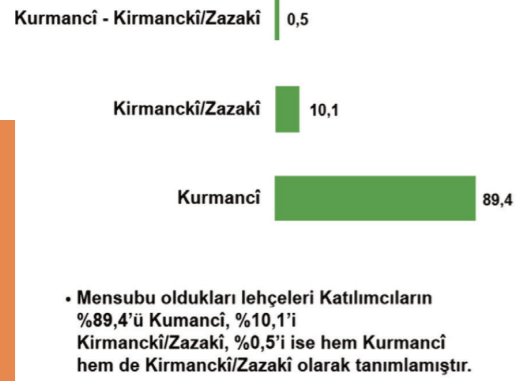
Kaynak: Önce Çocuklar Derneği, Anadil Hakkı İzleme ve Raporlama Çalışması, 2023

Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi'nin 2022 yılında 19 kentte 2638 kişiyle yaptığı araştırmanın sonuçları da Kürtçenin kısıtlı da olsa hanelerde konuşulduğunu, eğitim diline dönüşmediği için okuma yazma oranlarının düşük kaldığını ve halkın neredeyse tamamına yakınının anadilde eğitimi talep ettiğini göstermektedir:

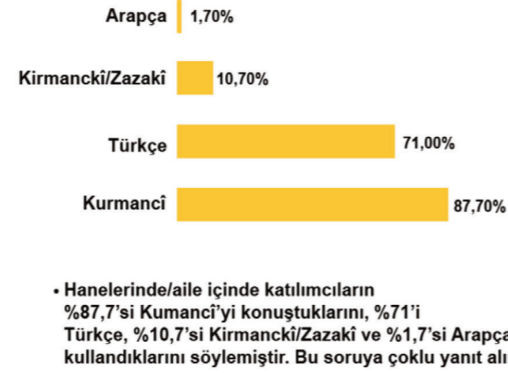
31



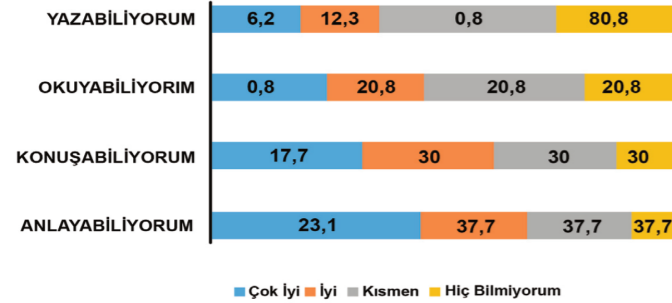
### ANADİLİNİZ NEDİR? (%)



### HANE İÇİNDE/AİLENİZDE HANGİ DİLLER KONUŞULUYOR? (ÇOKLU YANIT) (%)



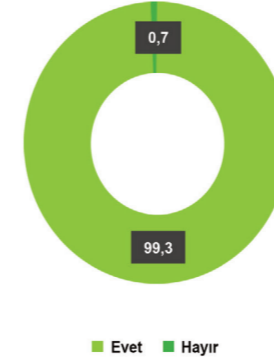
### ANADİLİNİZİ NE DÜZEYDE BİLİYORSUNUZ? (%)



- Araştırma grubunun;**
- %47,6'sı anadilinin Çok İyi düzeyde anlayabildiğini,
  - %24,2'si İyi düzeyde anlayabildiğini;
  - %34,3'ü Anadilini Çok İyi düzeyde konuşabildiğini,
  - %30'u İyi düzeyde konuşabildiğini;
  - %26,1'i İyi düzeyde okuyabildiğini,
  - %21,7'si Anadilini Çok İyi düzeyde okuyabildiğini;
  - %20,5'i Anadilini Çok İyi düzeyde yazabildiğini,
  - %17,7'si İyi düzeyde yazabildiğini bildirmiştir.

Kaynak: Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi Kürtçe Anadili ve Kullanım Düzeylerine İlişkin Araştırma Raporu.

### ÇOCUKLARIN ANADİLLERİNDE EĞİTİM GÖRMELERİNİ İSTER MİSİNİZ? (%)



- Ayrıca tüm katılımcılara "Çocukların Anadillerinde Eğitim Görmelerini İster Misiniz?" sorusu da yöneltilmiş %99,3'ü gibi ezici çoğunluk "Evet", %0,7'si "Hayır" demiştir.

Kaynak: Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi Kürtçe Anadili ve Kullanım Düzeylerine İlişkin Araştırma Raporu, 2022.

### NEDEN? (EVET İSE NEDEN? HAYIR İSE NEDEN?) (%)



Araştırmada, ailelerin büyük çoğunluğu seçmeli ders talebinde bulunmalarına rağmen ya talep sayısı sınırlı denilerek ya öğretmen olmadığı için ya da hiçbir gerekçe gösterilmeden seçmeli ders sınıfının açılmadığını bildiriyor. Aynı araştırmada seçmeli ders talebinde bulunmayan aileler, böyle bir seçmeli ders olduğunu bilmedikleri için ya da talep edilse bile reddedileceğini bildiği için seçmeli ders talebinde bulunmadığını söylüyor. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından her sene sembolik düzeyde Kürtçe öğretmen atamasının yapılması sadece 2022-2023 dönemi için 50 öğretmen atamasının yapılacağını duyurulması ancak buna rağmen ülke geneli toplam Kürtçe öğretmen sayısının 132'yi ancak bulması ailelerin belirttiği yetersizlikleri ve Kürtçe seçmeli ders sisteminin gerektiği gibi işletilmediğini doğruluyor.

# Sağlık Hakkında Erişim Sın Derece Kısıtlıdır

Sosyo ekonomik gelişmişlik bakımından bölgenin bulunduğu durum göz önüne alınınca tıpkı eğitim konusunda olduğu gibi sağlık konusunda da sosyo ekonomik gelişime bağlı bir sonuca ulaşmak elbette sürpriz olmuyor. Bölgedeki çocuk sağlığı ile ilgili en temel bilgileri Hacettepe Üniversitesi ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın ortaklaşa yürüttüğü "Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi (TOÇBİ) Projesi Araştırma Raporu" isimli çalışma kısmen sunmaktadır. TOÇBİ raporunda NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) bölgelerine ve cinsiyete göre vücut ağırlığı, boy uzunluğu ve beden kitle indeksi verileri yer almaktadır. Bu veriler hem bölgedeki sağlıklı gelişim ve büyümenin ne düzeyde olduğunu gösterir hem de bu üç veriyi etkileyen beslenme, çevre, sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi değişkenler hakkında fikir yürütebilmemizi sağlar. TOÇBİ Araştırma Raporu'na göre kronik açlık nedeniyle Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki çocukların yüzde 3,5'i, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki çocukların ise yüzde 5,4'ü bodur kalmıştır. Batı bölgelerinde bu oran yüzde birlere kadar düşerken Türkiye ortalaması ise yüzde 2 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyetlere göre yapılan araştırmaya göre bölgede yaşayan erkek çocukların açlığa bağlı bodurluk oranı yüzde 6, kız çocuklarında ise yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir.

Raporda düşük kiloluluk yüzdesine göre yapılan araştırmada da Güneydoğu Anadolu bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Buna göre Türkiye ortalaması yüzde 2 iken Güneydoğu Anadolu bölgesindeki çocukların yüzde 4,2'sinin düşük kilolu olduğu belirlenmiştir. Bölgedeki oğlan çocuklardaki düşük kiloluluk oranı yüzde 4,3, kız çocuklarda ise yüzde 4,1'i olarak belirtilmiştir.

Bebek ölüm hızı açısından bakıldığında, Doğu Anadolu (Van, Bingöl, Hakkari, Muş, Bitlis, Elazığ, Tunceli, Malatya) ve Güneydoğu Anadolu (Siirt, Diyarbakır, Şırnak, Batman, Kilis, Gaziantep, Mardin, Adıyaman, Şanlıurfa) illeri Türkiye ortalamasının altında ve bebek ölüm hızının en yüksek olduğu bölgeler olarak yer aldı (TÜİK; 2022). Aynı biçimde, beş yaş altı ölüm hızı da Türkiye ortalaması olan binde 11.2'den yüksektir (binde 11.4, TÜİK, 2020). Diyarbakır başta olmak üzere bölge illerinde gerçekçi bir tabloya sahip olmak için yukarıdaki veriler oldukça önemli ancak kesinlikle yetersizdir. TÜİK tarafından toplanan ve temsil gücüne sahip verilerden, illere göre ayrıştırılarak yayınlanmış veri çok azdır. Diğer yandan özellikle bağımlılık, okullaşma, çocuk çalışması gibi belirli konular sistematik olarak gündem dışı bırakılmaktadır.

Veri olmayan ya da yeterli veri olmayan konular arasında özellikle şu başlıklar dikkati çekmektedir:

Çocuk koruma alanında bölgeye özgü veri bulunmamaktadır.

Çocukların kültür-sanat faaliyetlerinden yararlanma oranlarına dair karşılaştırmalı veri bulunmamaktadır.

Engelli çocuk oranına ve engel tiplerine ilişkin veri bulunmamaktadır.

Çocuk işçi sayısı ve cinsiyeti ile ilgili temsil eder nitelikte veri bulunmamaktadır.

Çocuk yaşta bağımlılık ile ilgili veri bulunmamaktadır.

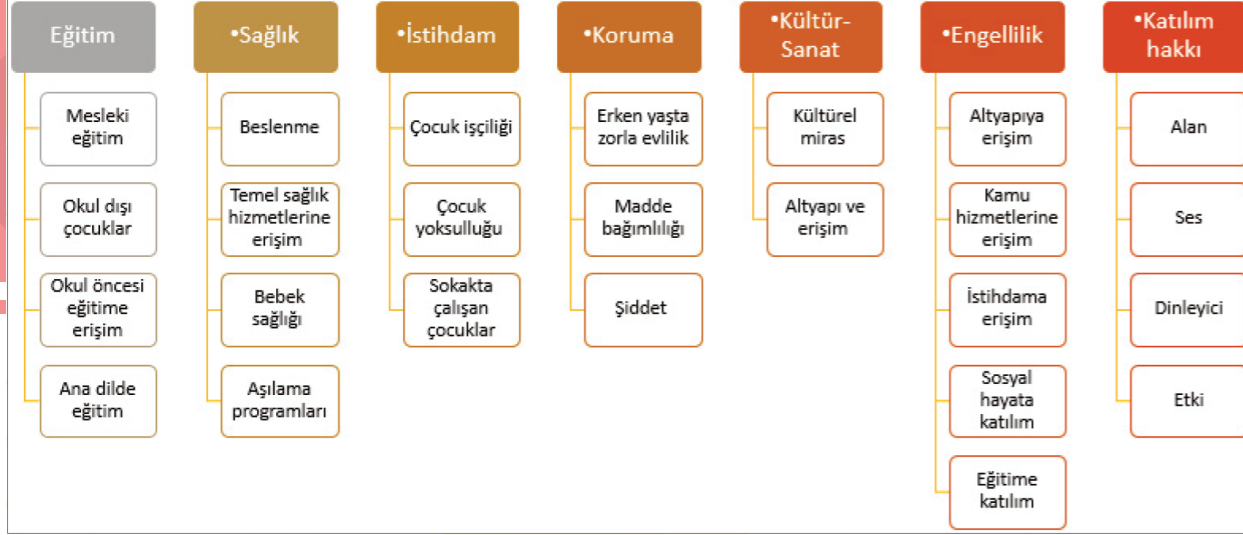
Eğitimden kopan çocuklar, kopma nedenleri vb. ile ilgili veri bulunmamaktadır.

Bu alanlarda verilerin olmaması, üzerinde hareket edilecek resimle ilgili boşluklar da oluşturduğundan, özellikle sonuca dayalı müdahaleler tasarlamak noktasında sivil toplum kuruluşlarını kötürüm bırakmaktadır.

Aşağıda yer alan ve Derneğimizin yaptığı geniş katımlı iç tartışmalara dayanan Çalışma Programı, sergilemeye çalıştığımız bu resim ve boşluklar üzerine bina edilmiştir:

# 2024-2026 Öncelikli Çalışma Temalarımız

2024-2026 programını oluşturan temaların her biri, göçmenlik / mültecilik durumu, etnik köken ve cinsiyet mercceklerinden incelenecektir.



Bu başlıklara ek olarak, 2024-2026 döneminde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi başlığı altında aşağıdaki faaliyetlere yer verilecektir:

- ✓ Kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi
- ✓ Davranış politikaları belgesinin hazırlanması
- ✓ Sirküler sisteminin kurulması
- ✓ Arşivleme sisteminin kurulması
- ✓ Raporlama sisteminin kurulması
- ✓ İş tanımlarının yapılması
- ✓ Organigramın çıkarılması
- ✓ Sosyal medyanın yeniden dizaynı
- ✓ Web sitesinin yeniden dizaynı
- ✓ Tasarımların gözden geçirilmesi kurumsal kapasite ve kimlik
- ✓ Gönüllülük çalışmalarının tasarlanması
- ✓ Kurum içi eğitimlerin planlanması
- ✓ Minimum - maksimum ücret tablosunun hazırlanması

# Program Başlıkları

## Eğitim

İnsanın yaşamla; yaşamını çevreleyen sistemlerle ve topluluklarla tanıştığı çocukluk evresinde, eğitim, insan haklarının başlangıç noktalarından biri kabul edilmelidir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca, eğitim çocuğun mevcut yeteneklerinin en üst seviyede geliştirilmesi, insan haklarına saygının geliştirilmesi, çocuğun kimliğine ve değerlerine olan duyarlılığın en üst seviyede artırılması, çocuğun sosyalleşmesi ve diğer kişilerle etkileşiminin geliştirilmesi ve çocuğun çevreye olan saygısının geliştirilmesi hedeflerine uygun olarak içeriklendirilmeli; bütün çocuklar için eşit ulaşılabilirlikte, bu hedefleri geliştirmeye uygun, demokratik, kamusal nitelikte ve anadilde olmalıdır.

Çocukların eğitimi okul öncesi eğitimden başlayarak 18 yaşına kadar geçirdiği tüm süreçlerde baskın bir temadır. Ancak Derneğimiz, diğer konuları dışarıda bırakmadan ve süreçlerin birbiri ile bağlantılı olduğunu da görerek, 2024-2026 döneminde aşağıdaki temalara odaklanacaktır.

- ▷ Mesleki eğitim
- ▷ Mesleki eğitim merkezleri
- ▷ Meslek liseleri
- ▷ Okul dışı çocuklar
- ▷ Açık liseye geçiş süreci
- ▷ Okul öncesi eğitime erişim
- ▷ Ana dilde eğitim hakkına erişim

Bu kapsamda özellikle çocukların mesleki eğitim ve meslek lisesi adı altında staj / çıraklık döneminde öğrenci değil işçi olarak görülmelerinden dolayı yaşadıkları yaygın sömürünün ortaya konulması ve bunun ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılması önceliklerimizden biridir.

Diğer yandan, özellikle yoksul çocukların açık liseye geçiş süreçlerinin aynı zamanda kayıtsız istihdama ve sokakta çalışmaya bir geçiş olarak görülebileceğine dair önemli gözlemler vardır fakat bu konu bölgemizde ayrıntılı olarak çalışılmış değildir.

Erken dönem çocuk gelişiminde en önemli unsurlardan bir tanesi olan okul öncesi eğitime erişim oranları sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Bölgede de kamu kurumları ve belediyelere ait okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı yok denecek kadar azdır. Çocukların okul öncesi eğitim haklarının kullanabilmesi için savunuculuk çalışmaları yapmak, çocuğun genel refahını sağlamak için önemli bir iş olarak önümüzde duruyor.

Anadil konusu, Derneğimiz tarafından çocuğun kültürünü ve kimliğini koruma hakkı kapsamında ele alındığı gibi aynı zamanda çocuğun eğitime eşit erişimi noktasından da değerlendiriliyor. Çocuğun anadilinde olmayan bir dilde eğitime zorlanması, eğitim sürecinin kendisini de eşitsiz hale getiren bir pedagojik problemler yumağı yaratır. Diğer yandan, anadilde yapılmayan eğitim sistemi içinde çocuğun anadilini unutması, kendisine yabancılaşması sonucunu doğurur. Derneğimiz, tüm etkinliklerinde anadilleri gözetken, çocuğun anadilinde kendisini ifade etmesini sağlayan bir yaklaşım benimser.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre her çocuk esas olarak yaşama hakkına sahiptir. İlave olarak, 24. madde gereğince her çocuk ulaşılabilir en yüksek sağlık standartlarından, gerekli tedavi ve iyileştirme hizmetlerinden faydalanabilmelidir. İhmal edilen, terk edilen, istismara uğrayan ya da işkenceye tâbi tutulan çocukların iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılmasından ise devletler sorumludur.

Çocuk sağlığı, doğum öncesinden başlayıp çocuğun anne sütü beslenmesine, ek gıdalara ulaşımına, aşılama programlarının etkin ve kaliteli biçimde uygulanmasına, koruyucu sağlık programlarına ve her türlü tedaviye ücretsiz erişimine kadar çok çeşitli aşamaları kapsar. Ancak bölgemizde çocukların sağlık haklarını tam olarak kullanabildiği ileri sürülemez. Derneğimiz, 2024 - 2026 döneminde bu haklardan özellikle şunlar üzerinde duracaktır:

- ▷ Beslenme (kötü, yetersiz beslenme, obezite)
- ▷ Aşılama programları
- ▷ Bebek sağlığı
- ▷ Temel sağlık hizmetlerine erişim

Rakamlarla bölgede çocuklar bölümünde bu dört temel parametredeki durumun Türkiye'nin diğer il ve bölgelerine göre kötümser olduğuna değinilmişti. Ancak özellikle çocukların beslenmesi konusunda yapılmış bir çalışma, aşılama programlarının illere ve il içinde de varsıl-yoksul bölgelere dağılımı konusunda yapılmış bir çalışma yoktur. Bu nedenle ileri çalışmalara zemin oluşturacak verilerin toplanması esas olacaktır.

Aşılama programları ile ilgili, COVID 19 salgını ile birlikte yaygınlaşan aşı reddinin çocuk aşılamada karşılığı ve önlenmesi için kampanyalar düzenlenmesi gündeme alınacaktır.



# iřtihadam

Herkesin yeterli, güvenli, sağlıklı gıdaya sürdürülebilir bir biçimde erişimini ifade eden gıda hakkı, uluslararası hukuk tarafından korunan en temel insan haklarından biridir. Bu hakkın temin edilememesi, büyümek, gelişmek, hastalıklardan korunmak, eğitime aktif olarak katılabilmek ve fiziksel canlılığa sahip olmak için yeterli ve güvenli beslenmeye ihtiyaç duyan çocuklar söz konusu olduğunda, acil çözüm gerektiren bir sorun haline gelmektedir.

Beslenme, özellikle ekonomik krizle birlikte gıdaya erişimin azalması sonucu yetişkinlere göre kırılan olan çocuklar açısından önemli bir problem haline gelmiştir. Okul çağındaki çocuklar için uygulanan beslenme programlarının devamlılığı ve niteliği konuları da savunu çalışmaları yapılması gereken hususlar arasındadır. Aynı zamanda bebek beslenmesi için ilk altı ay anne sütü dışında gıda verilmemesi konusunda da özellikle kırsal bölgelerde çalışmaların yaygınlaştırılması gerektiği gözlenmektedir. Bölgede son on yılda gebelikte her trimester için hekim kontrolü ve hastanede doğum oranları artmıştır. Ancak ölü bebek doğum hızı halen çok yüksek, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Gebelerin ve yeni doğanların temel sağlık hizmetlerine erişimi noktasındaki engellerin tespiti için yapılacak niteliksel ve niceliksel çalışmalar da çocukların sağlık hakkına erişimi açısından önemli olacaktır.

40

Önce Çocuklar Derneği, çocuk işçiliğine son verilmesi evrensel hedefini paylaşıyor.

19. yüzyılın sonunda sanayileşme ve kentleşme ile birlikte artan çocuk emeği sömürüsü ve çocuk işçiliği sorunu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe artan önleme çalışmalarına rağmen halen ortadan kaldırılmış değil. Bu süreçte konu ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmasına, çalışma yaşına sınırlamalar getirilmesine ve bu sınırlamalar ceza tehdidi ile güvence altına alınmasına rağmen, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2021 yılında yayınladığı verilere göre dünyanın dört bir yanında çocuk nüfusunun yüzde 10'u halen çocuk işçi olarak çalışıyor. Bu çocukların yaklaşık yarısı ise sağlıklarını, güvenliklerini ve ahlaki gelişimlerini tehlikeye atan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde istihdam ediliyor. Çalışan çocukların yüzde 70'i tarım, yüzde 20'si hizmet, yüzde 10'u ise sanayi sektöründe.

Çocuk işçiliği her yaştan çocuğu okuldan alıyarak, ailelerinden ayırır, oyun oynama, eğlence ve dinlenme zamanlarını sınırlar. Çocuk işçiliği çocukları çocukluklarından, potansiyellerinden ve değerinden yoksun bırakır. Özellikle çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri çocukların sosyal, fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verir.

Türkiye çocuk işçiliğinin azaltılmasında 1990'ların başından bu yana büyük bir ilerleme kaydetti. Ne var ki halen tahminen 900 bin çocuk çalışır durumda ve bu çocukların yaklaşık % 44'ü mevsimlik tarım işlerinde çalışıyor. Eldeki istatistiklere göre bu çocukların % 50'si okula gitmiyor. Suriye'deki savaş 8'inci yılına girerken Türkiye'de sayıları giderek artan mülteci çocuklar da çocuk işçiliğine yöneliyor.

41

# ÇOCUK KORUMA

Çocuk işçiliği çok farklı biçimlerde çocukların hayatına sızıyor; çocuklar sanayide merdiven altı işlerde kayıtsız çalışabildikleri gibi ücretsiz aile işçisi, mevsimlik tarım işçisi, çırak / işçi olarak da çalışabiliyor yahut sokakta yaşayan / çalışan çocuklar haline de gelebiliyorlar. Kayıtsız olmaları, görmezden gelilmelerine de neden oluyor. Aynı zamanda bu sorun, mevcut işyerlerinin çalışma hakları ve hukuku bakımından da daha etkin denetlenmesi gerektiğini gösteriyor.

- Çocuk işçiliğinin önlenmesi için çalışma koşullarının izlenmesi,
- İş dünyasının insan haklarına saygılı olma yükümlülüğü kapsamında çocuk işçiliği açısından izlenmesi
- Bölgede sanayi, hizmetler ve tarım sektöründe çalışan çocuklarla ilgili araştırmalar yapılması ve raporlar hazırlanması,
- Çocuk yoksulluğunun önlenmesine yönelik etkin ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi,
- Genç işsizliğinin azaltılması için gençlere yönelik yeni beceri kazandırma eğitimleri, eğitim ve istihdam destek merkezleri açılması,

- Çocuklara yönelik en ağır hak ihlallerinden olan sokakta yaşayan / çalışan çocuklar konularının il ve bölge gündeminin en üst gündeminde tutulması için düzenli kampanyalar/ savunular çalışmaları yapılması, ilgili kuruluşlarla ağlar oluşturulması,

2024-2026 döneminde Derneğimizin öncelikli çalışma alanları arasındadır.

Çocuk koruma, tüm çocuklara koruyucu bir çevre sunulması ve çocuklara yönelik her türlü ihmal ve istismarın önlenmesidir. Çocuklara koruyucu bir çevre sağlanmasının ön koşulu ise çocuğun sağlıklı gelişimini destekleyecek tüm hizmetlerin eksiksiz olarak sunulmasıdır. Derneğimiz işlevi ve kapasitesi nedeniyle, doğrudan çocuk koruma faaliyetleri yapamayacak olmakla beraber bu faaliyetleri yapmakla sorumlu kurumların görevlerini yerine getirip getirmediğini denetleme konusunda kendisine bir görev biçiyor.

- Aynı zamanda çocuk koruma alanında il ve bölgenin mevcut durumunu tespit etmek,
- İlgili kurumlara sorumluluklarını hatırlatmak ve yerine getirmelerini takip etmek,
- Kurum ve gönüllülere eğitimler vermek / verdirmek,

Bölgesel, ulusal ve uluslararası kamuoyunda özellikle;

- ▷ Erken yaşta zorla evlilik
- ▷ Madde bağımlılığı
- ▷ Şiddet

Konularına özellikle dikkat çekmek için savunular çalışmaları yapmak amacını taşıyor.



# KÜLTÜR-SANATA ERİŞİM

# ENGELLİLİK

Çocuklara yönelik sanat çalışmaları ve sanatı araç olarak kullanan çalışmalar; çocukların potansiyellerini geliştirmek, onlara özgürce ifadeye alan açmak, bedensel ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlamak, iyi olma hallerini güçlendirmek, özgüvenlerini desteklemek, kendinden farklı olanla güvenle birlikte bulunmak ve sanata erişimi kısıtlı çocuklara ulaşmak gibi hedefleri içerdiğinden çocuk hakları kültürü yaratmak için ihtiyaç duyulan yaklaşımla örtüşüyor.

Çocuklar aynı zamanda geçmişten alınan kültürel mirası geleceğe taşımak için de önemli aktörler. Bu nedenle çocukların dil, masallar, oyunlar, mekanlar vb kültürel mirasla tanıştırılması, bu mirasın aktarılabilmesi için özel bir önem taşıyor.

Çocukların kültür-sanata erişimi ise çok daha geniş bir alanı kapsıyor. Kütüphaneler, sergi salonları, sinema ve tiyatro oyunları gibi çok sayıda alanda eforun çocuk merceğini de dikkate alır biçimde yan-sıma bulması, yeni teknolojiler kullanılarak erişim engellerinin azaltılması, bu alanda çalışma yapan kişi ve kurumların desteklenmesi de Derneğimizin daha önce olduğu gibi bu dönemde de ana çalışma alanlarından bir tanesi olacak.

Engellilik çocuklar için hayata daha başlamadan dışarı itilme anlamına geliyor. Zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, ortopedik engelli, dil ve konuşma engelli, ruhsal ve duygusal hastalığı olanlar, süregelen hastalıklı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olanlar gibi pek çok kategoride sayılabilecek çocuklar, kamu hizmetlerine erişimde, istihdama erişimde, sosyal hayata katılımında ve eğitime katılımında büyük zorluklar yaşıyor.

Bu alan, engelli örgütleri hariç diğer STK'ların da neredeyse görmezden geldiği bir alan. Oysa maalesef ne ilimizde ve ne de bölgemizde görme engelliler okulunun ana girişine merdiven konulmasının sorgulandığına şahit oluyoruz. Derneğimiz bu dönemde, toplum ve kamu tarafından farklı zorlukları olan kişilere yaratılan engelleri tespit etmeyi, toplumda bu alana yönelik genel bir farkındalık oluşturacak çalışmalar yürütmeyi ve engellilerin sosyal hayata ve eğitime katılımı konularında etkin savununu çalışmaları yürütmeyi hedefliyor.

# Çocukların katılım hakkı

# Keşen konular

Çocuklar, kendileriyle ilgili alınan kararlardan en uzun dönemli etkilenecek kişiler oldukları halde bu kararların alınmasında en az söz sahibi olan gruptandırlar. Oysa bugün yaşama aktif olarak katılmayan birinin ileride yaşama aktif olarak katılmasını beklemek yersiz olacaktır. Çocukların katılımını sağlamak için yetişkinlere çok iş düşer; çünkü çocuklar yetişkinler tarafından kurgulanmış bir dünyada yaşar. Bu nedenle çocukların katılımını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması çok önemlidir.

Çocuk katılımı, çocukların görüşlerini serbestçe ifade etmeleri, bu görüşlerin ciddiye alınması ve tüm çocukların kendilerini ilgilendiren karar alma süreçlerinde etkin rol almaları olarak tanımlanabilir.

Derneğimiz, Lundy Çocuk Katılımı modelini benimsiyor ve çocuklar için değil çocuklarla birlikte yaptığı etkinliklerde şu çerçeveden hareket ediyor:

## Alan

- Çocukların görüşleri aktif olarak araştırıldı mı?
- Çocukların fikirlerini özgürce ifade edebileceği güvenli bir alan var mı?
- Tüm çocukların katılması için gereken adımlar atıldı mı?

## Ses

- Çocuklara görüş oluşturabilmeleri için yeterli bilgi verildi mi?
- Çocuklar bu sürecin bir parçası olmak zorunda olmadıklarını biliyorlar mı?
- Çocuklara kendilerini ifade etmeleri için çeşitli seçenekler sunuldu mu?

## Dinleyici

- Çocukların görüşlerinin başka kişilere aktarılması için belirlenmiş bir süreç var mı?
- Çocuklar görüşlerinin kime/kimlere aktarılacağını biliyorlar mı?
- Görüşlerin aktarılacağı kişi/kişiler karar verme konusunda etki/yetki sahibi mi?

## Etki

- Çocukların görüşleri etki/yetki sahibi olanlar tarafından dikkate alındı mı?
- Çocukların görüşlerinin ciddiye alınacağını garanti altına alan bir prosedür var mı?
- Çocuklara alınan kararların nedenleriyle ilgili bir geri bildirim verildi mi?

Bu yaklaşım, sadece Derneğimizin faaliyet ve projelerini planlarken kullandığı bir yaklaşım olmaktan öte, çocukla ilgili her türlü karar alma ve etkinlik gerçekleştirme süreçlerinde takipçisi olacağımız sorulardan oluşuyor.

## Göçmenler

## Toplumsal

## Cinsiyet Etnisite

Bu üç alan, tarihsel / toplumsal / kültürel olarak bütün çalışmalarımızın ana merceğini oluşturuyor. Göçmen ailelerin çocuklarıyla yerleşik ailelerin çocuklarının sağlığa erişimi arasında fark olduğunu biliyoruz. Erken yaşta zorla evliliklerin oğlan çocuklarından çok kız çocukların yaşadığı bir hak ihlali olduğunu biliyoruz. Ana dilde eğitime erişim engelinin Kürt çocukların yaşadığı bir sorun olduğunu biliyoruz. Çoğaltılabilecek örnekler, yukarıda saydığımız bütün konu başlıklarına bu üç mercekten de bakmamız gerektiğini gösteriyor.

# 2024-2026 Çalışma Programı Matrisi

|                                       | Araştırma | Savunu çalışması | Model geliştirme | Kapasite geliştirme | Eğitim modülleri hazırlama | Kampanya | İzleme-değerlendirme ve etki analizi |
|---------------------------------------|-----------|------------------|------------------|---------------------|----------------------------|----------|--------------------------------------|
| <b>1. Eğitim</b>                      |           |                  |                  |                     |                            |          |                                      |
| 1.1. Mesleki eğitim                   | x         |                  | x                | x                   | x                          |          | x                                    |
| 1.2. Okul dışı çocuklar               | x         |                  |                  |                     |                            | x        | x                                    |
| 1.3. Okul öncesi eğitime erişim       | x         | x                |                  |                     |                            | x        |                                      |
| 1.4. Ana dilde eğitim                 | x         | x                | x                |                     | x                          | x        | x                                    |
| <b>2. Sağlık</b>                      |           |                  |                  |                     |                            |          |                                      |
| 2.1. Beslenme                         |           | x                |                  |                     |                            | x        |                                      |
| 2.2. Temel sağlık hizmetlerine erişim |           |                  |                  |                     | x                          |          | x                                    |
| 2.3. Bebek sağlığı                    | x         |                  |                  | x                   |                            | x        |                                      |
| 2.4. Aşılama programları              | x         |                  |                  | x                   |                            | x        |                                      |
| <b>3. İstihdam</b>                    |           |                  |                  |                     |                            |          |                                      |
| 3.1. Çocuk işçiliği                   | x         | x                |                  |                     |                            | x        | x                                    |
| 3.2. Çocuk yoksulluğu                 | x         | x                |                  |                     |                            | x        | x                                    |
| 3.3. Sokakta çalışan çocuklar         | x         | x                |                  | x                   | x                          | x        | x                                    |

|                                |   |   |   |   |   |   |   |
|--------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|
| <b>4. Çocuk Koruma</b>         |   |   |   |   |   |   |   |
| 4.1. Erken yaşta zorla evlilik | x | x |   |   | x | x | x |
| 4.2. Madde bağımlılığı         | x |   |   |   | x | x | x |
| 4.2. Şiddet                    | x | x | x |   | x | x | x |
| <b>5. Kültür-Sanat</b>         |   |   |   |   |   |   |   |
| 5.1. Kültürel miras            | x |   |   |   |   |   | x |
| 5.2. Altyapıya erişim          | x |   |   |   | x |   | x |
| <b>6. Engellilik</b>           |   |   |   |   |   |   |   |
| 6.1. Altyapıya erişim          | x |   |   |   |   |   | x |
| 6.2. Kamu hizmetlerine erişim  | x |   |   |   |   |   | x |
| 6.3. İstihdama erişim          | x |   |   |   |   |   | x |
| 6.4. Sosyal hayata katılım     | x |   |   |   |   |   | x |
| 6.5. Eğitime katılım           | x |   |   |   |   |   | x |
| <b>7. Katılım hakkı</b>        | x | x | x | x | x | x | x |

## Yararlanılan Kaynaklar

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi

İş Dünyasında Çocuklar İçin 10 Gösterge, STK'lar İçin Rehber, Hümanist Büro,  
<https://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocuk%20Iscili%C4%9Finin%20Onlenmesi%20Icin%20Is%20Dunyasinda%20Adil%20Calisma%20Kosullarinin%20Izlenmesi%20-%20STKlar%20Icin%20Rehber.pdf>

Ortaokullarda Çocuklarla Çalışan Merkezlerde Çocuk Hakları Uygulamaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi  
Çocuk Çalışmaları Merkezi  
[https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/Ortaokullarda\\_Cocuklarla\\_Calisan\\_-Merkezle-rde\\_Cocuk\\_HaklariUygulamalari\\_Ogretmen\\_Kilavuzu.pdf](https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/Ortaokullarda_Cocuklarla_Calisan_-Merkezle-rde_Cocuk_HaklariUygulamalari_Ogretmen_Kilavuzu.pdf)

Hizmet Sektöründe Çocuk İşçiliği: Hızlı Değerlendirme Araştırma Raporu, Kalkınma Atölyesi Kooperatifi,  
[https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/3\\_1\\_1\\_%20Hizmet%20Sekt%C3%B6r%C3%BCnde%20%C3%87ocuk%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi%20\(Ankara%2C%20Antalya%2C%20%C4%B0stanbul%2C%20%C4%B0zmir\)%20H%C4%B1zli%C4%B1%20De%C4%9Ferlendir.pdf](https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/3_1_1_%20Hizmet%20Sekt%C3%B6r%C3%BCnde%20%C3%87ocuk%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi%20(Ankara%2C%20Antalya%2C%20%C4%B0stanbul%2C%20%C4%B0zmir)%20H%C4%B1zli%C4%B1%20De%C4%9Ferlendir.pdf)

Sanayi ve Hizmet Sektöründe Çocuk İşçiliği ile Sokakta Çalıştırılan Çocuklar İçin Çocuk İşçiliği ile Mücadele Uygulama Programı Hazırlama Rehberi, Kalkınma Atölyesi Kooperatifi,  
[https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/1\\_2\\_2\\_%20%C3%87ocuk%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi%20ile%20M%C3%BCcadele%20Uygulama%20Program%C4%B1%20Haz%C4%B1r-la-ma%20Rehberi.pdf](https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/1_2_2_%20%C3%87ocuk%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi%20ile%20M%C3%BCcadele%20Uygulama%20Program%C4%B1%20Haz%C4%B1r-la-ma%20Rehberi.pdf)

Yoksulluk Sarmalında Çocukların Beslenmesi, Kalkınma Atölyesi Kooperatifi, <https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/GEF%20-Yoksulluk%20Sarmal%C4%B1nda%20%C3%87ocuklar%C4%B1n%20Beslenmesi.pdf>

UNICEF  
TÜİK Çocuk İstatistikleri

50





**“Bu çalışma programı Önce Çocuklar Derneği tarafından hazırlanmıştır.  
Bu programın tüm içeriklerinden yalnızca Önce Çocuklar Derneği sorumludur.”**